

ΝΟΥΜΑΞ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ.Π.ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Γ'

ΑΘΗΝΑ, Κυριακή 20 του Φλεβάρη 1905

ΓΡΑΦΕΙΑ 'Οδός Οικονόμου: άριθ. 4 — ΑΡΙΘ. 136

ΟΙ ΠΡΡΡΟΔΟΤΕΣ...

Ἐδιάβασα σὲ μιὰ φημερίδα τις προάλλες, πῶς ἔλοι ὅσοι γράφουνε καὶ ὑποστηρίζουνε τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, τὴν ἀληθινὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσα, εἶναι ἀντεθνικοί. Δὲ γνωρίζω ποῖος τὸ γράφει, ἀλλὰ πιστεύω, ποῦ δὲν ἤθελῃσε νὰ μπῆ βαθειὰ στὸ νόημα μιᾶς τόσο μεγάλης βρισιᾶς καὶ ποῦ χωρὶς νὰ τὸ καλοσκεφθῆ τὴν ἔγραψε.

Δὲ θέλω ν' ἀνακατευθῶ στὰ προσωπικὰ καὶ πιστεύω, ποῦ πάντα τὰ προσωπικὰ πρέπει νὰ λησμονιοῦνται μπροστὰ στὴν ἰδέαν· δὲ μπορῶ ὅμως παρὰ νὰ πονέσω βαθειὰ, ὅταν ἀκούω τοὺς καλῆτερους πατριῶτες, ἐκείνους ποῦ πῶς βαθειὰ ἀγάπησαν καὶ ἀγαποῦν τὴν Ἑλλάδα, χωρὶς νὰ ζητήσουν καμμιάν ὕλικὴν ὠφέλειαν ἀπ' αὐτὴν, ἐκείνους ποῦ ἓνα μονάχα ὄνειρο ἔχουν νὰ ἴδουν τὴν Ἑλλάδα τοὺς μεγάλην, νὰ τοὺς κράζουν σήμερα ἀντεθνικούς. Ὁ πρωτομάρτυρας τῆς Ἑλλήν. Ἐπανάστασης Ρήγας ὁ Φερραῖος δὲν ἐβούτηξε τὴν πέννα του στοῦ σοφοῦ δασκάλου τὸ μελάν, ἀλλὰ στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, στὴ γλῶσσα ποῦ μικρὸ παιδί ἀπὸ τὸ στόμα τῆς μάνας του ἀκουσε νὰ μιλιέται, ἔγραψε τὸ «ὡς πότε παλληκάρια» καὶ ἔτραγούδησε μὲ πάθος καὶ πόνο τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς. Ὁ Σολωμὸς δὲν ἐπληρώθηκε μὲ Ρούσσικα ρούβλια, ὅταν ἔγραψε τὸν «Ἕμνο τῆς Ἐλευθερίας» καὶ ὅταν ἔχυνε ὄλον του τὸν πόνο καὶ τὴν ἐμπνευστὴν, στὸ καλῆτερο ἔργο του οἱ «Ἐλευθεροὶ πολιτοκρημένοι».

Κι' ὅμως ὁ Σολωμὸς ἔγραψε στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ. Τὸ Βαλαωρίτη ὠνόμασεν ὄλ' ἡ Ἑλλάδα ἔθνικὸ ποιητὴ καὶ κανεὶς δὲν ἐσκέφτηκε διαβάζοντας τὰ ἔργα του μὲ τόσο ἀσθημα καὶ πατριωτισμὸ γραμμένα, νὰ τὸν πῆ ἀντεθνικὸ, γιατί ἔγραψε στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ.

Ὁ ἀνατρίχιασαν στὸ μῆμα τους μέσα ἔλοι ἐκεῖνοι ἂν σήμερα ἀκουσαν νὰ κράζουν ἐκείνους ποῦ συνεχίζουσαν τὸ πατριωτικὸ τους ἔργο, ἐκείνους ποῦ ἐννοίωσαν τὸν πόνο τους βαθύτερ' ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἀντεθνικούς. Μήπως ὁ Γερ. Μαρκοράς, ποῦ λέει στὸν «Ὅρκος» του «Γιὰ τέτοια ἐλευθερὰ κορμιά, ποῦ ἐσώριασε τὸ βόλι, εἶν' ἔξιο μῆμα μεταβιάς ἢ γῆ τῆς Κρήτης ὄλη...» καὶ ὀρνεῖ μαζί μὲ τοὺς Κρήτες τὸ σκλαβωμένο νησί καὶ ἐλπίζει

«ἢ Κρήτη τὰ πιστόφια τῆς στὴ λευτεριά νὰ κίμῃ» εἶναι ἀντεθνικός, γιατί δὲν τὰ γράφει στὴν Καθαρεύουσα;

Ντρέπουμαι σὰν Ἑλληνίδα καὶ βαθειὰ πονῶ γιὰ τέτοια λόγια καὶ τέτοιες βρισιές. Αὐτὸς ποῦ στίς ἐφημερίδες ἔγραψε δὲ συλλογίστηκε, φαίνεται, πῶς οἱ Ῥωμιοί, ὅσοι ζοῦν

στὰ ξένα μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ δὲ βλέπουν, γιὰ τὴν ἀπόστασιν τοὺς ἐμποδίζει, τις κακομοιριές καὶ τὰ χάλια μας, ἀγαποῦν πολὺ περισσότερο ἀπὸ μᾶς τὴν πατρίδα μας καὶ εἶναι περισσότερο πατριῶτες ἀπὸ κείνους, ποῦ μένοντες στὸ Ῥωμαϊκὸ δὲν κοιτᾶζουσαν παρὰ τὸ ἀτομικὸ τους συμφέρον καὶ ἀδιαφοροῦσαν τὸ περισσότερο, γιὰ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδας. Τὸ λησμόνησε βέβαια καὶ γι' αὐτὸ λέει ἀντεθνικὸς τὸν Ψυχάρη. Πάλλη, Ἑφταλιώτη καὶ λοιπούς.

Ἐχω τὴν τιμὴν στὸ λεύκωμά μου νὰ χῶ, ἀφιερωμένο σὲ μένα, ἓνα τετράστιχο τοῦ Πάλλη γραμμένο στὰ 1900, αὐτό:

Στοὺς Κορφοὺς

«Νησί, γιατί μοσκυβολᾶς καὶ εἶς' ἔτσι στολισμένο
Μ' ἄνθια καὶ γέλαστὸ οὐρανὸ;
Κλαῖτε, Κορφοί, ὅσο βλέπετε ἀντίκρου σκλαβωμένο
Τὸ δόλιο Ἑλληνικὸ βουνό!»

Ναί, κλαῖτε, Κορφοί, ὅπως κλαίει καὶ ὁ ποιητῆς, ποῦ ποθεῖ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο

τὴν λευτεριά στὴ σκλαβωμένην Ἑλλάδα.

Ἐχω καὶ ἓνα γράμμα τοῦ Ἀργύρη Ἑφταλιώτη—μὲ τιμοῦσε μὲ τὴν ἀλληλογραφία του—γραμμένο στίς 14)11)900 καὶ μοῦ γράφει:— «Ὅσο γιὰ πατρίδα καὶ γιὰ γυρισμὸ ἀδύνατο πιά. Φαίνεται, πῶς θὰ πεθάνω στὰ ξένα καὶ ἐλπίζω μονάχα νὰ φροντίσῃ κανένας νὰ φέρῃ τὴ σκόνῃ μου στ' ἀγαπημένα μου τὰ κρογιάλια».

Τ' ἀγαπημένα του ἀκρογιάλια, ὅπου ποθεῖ νὰ ταφῆ μιὰ μέρα ὁ ἀντεθνικός, εἶναι ἡ Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τότες ποιοὶ εἶναι οἱ ἔθνικοί;

Φτάνει πιά καὶ ἄς μὴ βρίζουμε ὅτι καλῆτερο καὶ ἱερότερο ἔχουμε στὸν κόσμῳ τοὺς ἀληθινούς καὶ ἔτοιμους γιὰ κάθε θυσία πατριῶτες, καὶ τὴ γλῶσσα μας, τὴ μιὰ καὶ ἀληθινὴ, τὴ γλῶσσα τῆς μάνας μας, τὴ γλῶσσα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Κέρκυρα, 8)2)905.

ΕΙΡΗΝΗ Α. ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ 1904

Μεγάλα πράγματα εἴτε δὲ βγήκανε ἀπὸ τὸ Διαγωνισμὸν μας· δὲ βγήκε μάλιστα τίποτις, ἀφοῦ τίποτις δὲ βραβέβω καὶ δὲ θὰ δημοσιεύω τίποτις ἀπὸ τὸ διαγωνισμὸν τοῦ 1904. Δυὸ νέοι μοῦ στείλανε ὁ καθένας ἀπὸ ἓνα δῆγημα. Εἶναι καλὰ παιδιὰ καὶ δὲ θέλω νὰ τὰ λυθῶ. Ἐνας ἀπ' ἀφτούς ἔγραψε κινέζικα, πάνε δυὸ τρία χρόνια, κάποιον δηγηματικὸν ποῦ σπάνια εἶδα τέτοιο φιλοσοφικὸν, γιομάτῳ ἐννοια καὶ ποίηση. Τὴν νὰ γίνῃ; Φαίνεται πῶς ἡ Μούσα του θὰ νύσταζε. Στὸ τελευταῖόν του τὸ δῆγημα τὴν παίρνει κάποιος ὁ ὄπνος, καθὼς ξέρουμε. Ἄς προσμένουμε νὰ ζυγνήσῃ.

Ἄς ζυγνήσουνε καὶ ἄλλοι νέοι. Ἄς κοιτάζουσαν λιγάκι γύρω τους καὶ τὸν κόσμῳ. Ἄς κοιτάζουσαν καὶ τὸν κόσμῳ τὸν περασμένον, τὴν ἱστορίαν. Δὲν τοὺς λείπουνε τὰ θέματα. Φαντασθῆτε τί θὰ πῆ νὰ χῶ κανεὶς μπρὸς στὰ μάτια του ἱστορίαν ἑλληνικὴν, νὰ εἶναι καὶ δική του! Πάρτε ὅτι ἐποχὴ θέλετε, πάρτε τὰ ἡμῆρικὰ τὰ χρόνια, πάρτε τὰ κλασσικὰ, τὴ Ῥωμαϊκοκρατίαν, τὸ Χριστιανισμὸν, τὸ Βυζάντιον, πάρτε τὸ Εἶκος ἕνα. Πάρτε, πάρτε πρώτα τοὺς ἀρχαίους. Μὴν τὸ νομίζετε πῶς οἱ ἀρχαῖοι δὲ θὰ μᾶς εἶναι ἀξιόλογοι βοηθῶν. Τὸ ἐναντίον μάλιστα. Εἶναι καιρὸς τώρα ποῦ τὸ λέω, καὶ τὰ πράγματα μοῦ δείχνουνε πῶς εἶχα κάπως δίκιο. Μόνον μὲ τὴ

δημοτικὴν θὰ καταρθώσουνε νὰ τοὺς καταλάβουσαν καὶ νὰ τοὺς ἀγαπήσουνε τοὺς προγόνους. Δὲ βλέπετε, ἴσα ἴσα τώρα ποῦ ζυγνήσῃ τὸ μυαλό μας, δὲ βλέπετε πόσους καὶ πόσους ἀπ' ἀφτούς μεταφράζουμε κάθε ὥρα; Μιλῶ γιὰ μεταφράσεις ποῦ γυρίζουσαν—καὶ τὸ καταφέρουσαν—νὰ μᾶς ξεζουμίσουσαν ὡς καὶ τὸ μεδούλλι ἐνὸς μεγάλου ἀρχαίου ποιητῆ, ψυχὴ νὰ τοῦ ζωντανέψουσαν καὶ σάρκα. Κοιτᾶ στὸ νοῦ πῶς ἡ δημοτικὴ μπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ, ἐνῷ τῆς καθαρῆς τῆς πέρτει ἀδύνατο νὰ πετύχῃ σὲ τέτοια δουλειὰ. Ἡ καθαρῆς μιὰ θὰ σοῦ τὰ μεταφράσῃ, ὅπως εἶναι καὶ ἴδια τῆς μιᾶς. Ὁμοίωσιν ἀνάγκη στὸ κείμενον τὴν σκῆν καὶ τὴν ταδε λέξη, γιὰ νὰ τῆς τὰ χῶ πῶς δὲ ἵσταρχῃ διαφορά μεταξὺ τῆς καὶ τῆς ἀρχαίας. Ἀνάγκη τὴν λέξιν ὅμως σημαίνει λέξιν ἀμετάφραστον, δηλαδὴ λέξιν ποῦ δὲν προσπαθῆσαι κανεὶς νὰ τὴν καταλάβῃ. Κοιτάξτε ὡστόσο σὲ ποιούς τόπους σπουδάζεσαι καλῆτερα ἢ ἑλληνικῆ, σὲ ποιούς τόπους κινέζικα ἔφερε ἀληθινὴν ζωντανήν τῆς φιλολογίας, τῆς ποίησης, τῆς τέχνης. Στὴν Ἑβρώπη. Καὶ γιατί; Γιατί ἀνάγκη σὰν στὴν Ἑβρώπη νὰ μεταφράσουσαν σωστά, λοιπὸν καὶ σωστά νὰ καταλάβουσαν. Μὰ στοχασθῆτε τώρα τί σπουδαῖον ποῦ κταντάει τὸ κέρδος, ἄμα κανεὶς τοὺς μεταφράσῃ καὶ τοὺς καταλάβῃ στὴν ἴδιαν γλῶσσαν, στὴ γλῶσσαν του, μεταφέροντάς τους ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν στὴ δημοτικὴν, ποῦ εἶναι μιὰ γλῶσσα

κ' οί δυό, μά κι αλλιώςτικη συνάμα, η αλλιώςτικες, άφου είναι μάνα και κόρη, ό τι χρειάζεται δηλαδή για να μοιάζουν και να μη μοιάζουνε.

Ο λόγος μας έδω δέν είναι για μεταφράσεις, που οί όροι του διαγωνισμού μας δέν τίς παραδέχονται. Ο λόγος μας, για τή φιλολογική μας ξαναγέννηση στην Ελλάδα, που μπορούμε κάλλια θαρρώ να παίρνουμε από τή φιλολογία τήν αρχαία παρά να παίρνουμε, όπως τό συνηθίζουμε, από κάποιες ξένες. Και υπάρχουν τρόποι πολλοί να παίρνουμε χωρίς να μιμηθούμε καθαυτό, και μάλιστα με πρωτοτυπία. Σ' άφτό κ' ή επιστήμη θά μας βοηθήση. Γνωστό, λ. χ., πως δέ σωθήκανε όλες οί τραγωδίες του Αίσκύλου, του Σοφοκλή, του Έβριπίδη. Κ' έτσι τόν Έβριπίδη τόνε φανταζόμαστε πάντα με δεκαεννιά, τό Σοφοκλή και τόν Αίσκύλο με τίς έφτά του τραγωδίες τόν καθένα, ενώ τό πιο αξιοθάμαστο είναι ίσια ίσια οί τραγωδίες που γαθήκανε, αξιοθάμαστο και καταπληχτικό που κατορθώσανε τόσες και τόσες—ό Έβριπίδης ενενήντα δυό, έκάτον είκοσι τρείς ό Σοφοκλής, ό Αίσκύλος έβδομήντα εννιά! — αξιοθάμαστο που ή φαντασία τους άκατάπαρτα δούλεθε, που ή ζωή μέσα τους έβρεγε πλημμύρα και που έτρεχε ό νοός τους όπου έλεγε νάρπαξη μιá ιδέα, ένα δράμα, λές και δέ θέλανε νάρήσουνε άνθρωπο, ήρωα, θεό του κόσμου του έλληνικού, του τότες κόσμου, δίχως να μας φανερώσουνε τήν ουσία και τήν ψυχή του. Μύθους από κάθε κύκλο μυθικό, προσώπατα κάθε σημασίας, όλα βοφούσε ή άχόρταγη ποιήσή τους. Σ' άφτό, γιατί να μην τούς μιμηθούμε; Γιατί να μην τούς μιμηθούμε και σε κάτι άλλο; Δέ σωθήκανε οί τραγωδίες τους, σωθήκανε όμως άποσπάσματα περίσσια κ' έχουμε σχεδόν από τήν καθεμιά. Ο F. G. Welcker, στα 1839, καταπιάστηκε μάλιστα μιá περιεργή και νόστιμη έργασία· σύναξε τά διάφορα τ' άποσπάσματα, προσπαθήσε να βάλη μαζί όσα φαίνεται πως άναφέρονται στο ίδιο θέμα, στην ίδια τήν τραγωδία, έπειτα κοίταζε να βρή τήν κλωστήσα που συνεδένει άναμεταξύ τους σκηνή με σκηνή, πράξη με πράξη, κ' έτσι να μας δείξη άπάνω κάτω πως ζετυλίγονταν τό δράμα, να μας τό χαράξη άκριά άκριά, όπως ύπόθετε, ύστερις από παραβολές, σύγκρισεις, έρεθνες και κόπους, πως τό πρωτόγραψε κι ή ποιητής (Die griechischen, tragödien, Bonn 1839, τρείς τόμοι, σπάνιος).

Τόσο μου άρσεε τό βιβλίό που άφου τό διάβασα,

στοχάστηκα να κάμω μιá Ναυσικά, επειδής μας άπομείνανε κάτι άποσπάσματα μιáς Ναυσικάς του Σοφοκλή· μοιάζει κιόλας πως εΐτανε τραγωδία! Τήν άρχισα κ' ελπίζω να τήν τελειώσω, γιατί τόντις αξίζει να δη κανείς πως μπορεί από τή Ναυσικά να βρή δράμα! Ένωσείται πως έχουμε τό δικαίωμα, πρέπει μάλιστα σε τέτοια περίσταση, ζυμ δηλαδή δανειζόμαστε από τούς αρχαίους κανένα θέμα που δέν ξέρουμε πως τόπραματεφτήκανε άφτοι, έμεις να τόπραματεφτούμε κατά τή δική μας τή φαντασία, με τίς δικές μας τίς ιδέες, τίς ιδέες του σημερινού μας του ήθικού, διανοητικού, φιλοσοφικού κόσμου. Άλλοι, από μένα πιο ίκανοί, ως διαλέζουνε άλλα θέματα. Θά πετύχουμε για βέβαιο. Άς δουλέψουμε τά θέματα εκείνα τά παλιά, με ψυχή καινούρια, με καινούρια γλώσσα. Η μάνα του νερού εκεί είναι, όχι μόνο επειδή άξια ένα Έρόδοτος, ό γέρο Έρόδοτος, μπορεί να μας μάθη χίλια ψυχολογικά, που και σήμερα βρίσκουμε τόν τόπο τους, χίλια παραμύθια, που λίγο να τά φωτίσης με τό φως τής Ρωμισούνης, που δίνουνε ύλη άταίριαχτη, με επειδή με τήν επιστήμη πολύ νόστιμα, πολύ άπροσρόνητα, είμαστε σε θέση να δούμε τήν αρχαιότητα να ξανακινώη ολοένα. Καιρός δέν είναι και δημοσιέφτηκε μιá μελέτη, μικρούστιχη και σημαντική για τήν Οδύσεια, κι άφου μιλούσαμε τώρα τώρα για τήν Ναυσικά, ή μελέτη μας λέει πως στον αρχαϊκό τό μύθο ή Καλυψώ εΐτανε τό καλό τό πρόσωπο—Καλυψώ, εκείνη που σκεπάζει, που καλύπτει, που σε φιλέθει βούχα να σκεπαστής—ενώ στον Όμηρο τά βούχα, ή Ναυσικά τά φιλέθει που εΐτανε πρώτα τό κακό τό πρόσωπο και τό νησί της μαγαζιμένο (κ. S. Eitrem, Die Phaiakenepisode in der Odyssee, 8o, 36 σ., Christiania, Bylwad, 1904. Rev. des Et. gr. 1904, σ. 381). Με τίς ώραιές έργασίες του A. Fick και τόσων άλλων, άφου ξέρουμε πια πως έγινε ή Ίλιάδα ή περίφημη από κάμποσες Ίλιάδες προσητερές, που έννοείται είχαν ή καθεμιά όνομα ξεχωριστό, Ίλιάδες ξανακάνουμε. Μά τί νόημα βαθείό που βρίσκεται και σε κάτι μύθους έλληνικούς, άξια στού Γύγη εκείνο τό δαχτυλίδι, και τί όμορφο που θάτανε να μας παράστανε, να στοχαζότανε κανείς άνθρωπο, Ρωμιό ή Έβρωπαίο τής εποχής μας, που καμιά Νεραίδα λουσιμένη στάθάνατα νερά, του φέρνει ένα τέτοιο δαχτυλίδι, και βλέπει πως στο τέλος ή άνθρωπος τό

πετα, γιατί προκοπή μ' άφτό δέ βγαίνει και τίποτα δέν μπορεί να κάμη άπ' όσα κάνουνε οί συναθροίποι του! Άμέ, ό μύθος ό συναρπαχτικός, ό πιο ποιητικός άπ' όλους τούς μύθους, ό μύθος τής Άβγούλας, ό μύθος τής Ηώς και του Τιθωνού, όταν ή Άβγούλα ζητάε στους θεούς για τόν άντρα της άθανασία, ξεγκάει όμως να ζητήσει άθανατη και τή νύκτη, παρατηρεί μιá μέρα πως γεράζει ό Τιθωνός της, ή καρδιά της κáιγετα, δέν τό βαστά ή ψυχή της να θωρή του αγαπημένου τά γεράματα, τόν κλειδώνει σε ένα παλάτι κρουσταλλένιο μέσα, μακριά της, σιμώνει στην πόρτα τό πρωί, προτού πάη να φέξη στον ούρανό, άκούει τή φωνή του τή λατρεμένη, χωρίς να τόν κοιτάξη, και θυμάται τά νιάτα τους τά έρωτεμένα! Ίσως ναπαντούμε τόν ίδιο μύθο, άλλαγμένο ταιριαστά με τόν τόπο, και στους Κέλτες, επειδή άφου άναγκάστηκε ό Τριστάνος να ξοριστή, ωστόσο, για να ξαναχαρή τής Ίζόλτας του τό πρόσωπο, άφανισμένος, φτωχοντυμένος, γερασμένος, έρχεται στη στράτα όπου ή βασίλισσα λαμπρόφση διαβαίνει, κρύβεται από πίσω από κάτι χαμύκλαδα, και για να τής δώσει να καταλάβη πως άφτός είναι, άρχίζει και σαν τό πουλί κελαϊδάει. Ο Τιθωνός, όπως ξέρουμε μερικές παραλλαγές, τραγουδάει και κείνος σαν τόν τζίτζικα. Ο Έλληνας με τής φαντασίας του τή γρη μετέπλασε μύθο κοινό στους λαούς τής έβρωπαϊκής φυλής, τόνε μετέπλασε κι ό Κέλτης με τόν πόνυ τής άγάπης ή με τήν άγάπη του πόνου, που άπέραντα στάζει από τής Δύσης τόν ούρανό τό λυπημένο.

Ο J. Bédier, καθηγητής από τούς πιο γνωστούς στα Γαλλικά Κολλήγιο, πήρε τό μύθο του Τριστάνου και τής Ίζόλτας, σύγκρισε τίς διάφορες παραλλαγές, έβαλε δικά του, σύμφωνα πάντα με τήν ουσία του μύθου, εκεί που λείπανε κάτι κομμάτια στα χειρόγραφα, κ' έγραψε μυθιστόρημα κοντά σαν πρωτότυπο. Μπορεί να γραφούνε τέτοια και στην Ελλάδα. Μά μικρός δέν τό είπαμε κι άλλος (κ. Ρωμ. Θέ., 59—61, Νομιά, αρ. 71 (1903), σ. 1), δέν τό είπαμε χίλιες φορές πως κι από τά μεσαιωνικά μας τά δημοτικά ποιήματα—ώραιος και συμβολικός ό λόγος περί ευτυχίας και δυστυχίας, ό Ίμπέριος κ' ή Μαργαρίνα, κι άλλα πολλά, για νάρήσουμε τό Διγενή Άκρίτα—δέν τό είπαμε πως από τή βυζαντινή τήν ιστορία — ήλξει αλήθεια να ψυχολογούσε κατάβαθα κανένας μιá Είρήνη, μιá Θεοφανή, μιá Ζωή, να μας παράστανε τό Βυζάντι-

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ

BIBLÍO ΠΡΩΤΟ

1. Ο Θουκυδίδης ή Αθηναίος έγραψε τόν πόλεμο τών Πελοποννησιωτών και τών Αθηναίων, πως πολέμησαν μεταξύ τους, αρχίζοντας έφτός μόλις ξέσπαζε και με τήν ελπίδα πως μεγάλος θά γίνει και πιο αξιοδήγητος άπ' όλους τούς πριν. Και τό συμπέρανε επειδή δυναμωμένοι ξεκινούσαν κι οί δυό με κάθε έρόδιο, και τ' άλλο έλληνικό θεωρώντας το πως πήγαινε μαζί τους, μέρος έφτός, μέρος κ' έχοντας τέτοιο σκοπό. Γιατί εΐταν άφτός ή πιο μεγάλος άναστατωμός που έγινε στους Έλληνες κ' ως σ' ένα μέρος τών βαρβάρων, κ' έτσι να πεις, κ' ως πέρα στον πιο πολύ τόν κόσμο. Γιατί τά πριν τους ιστορικά—και μάλιστα τ' ακόμα πιο παλιά—σωστά να βρεις από του καιρού τό πλήθος εΐταν άδύνατο· από σημάδια όμως, που ζεταζόντας τα όσον καιρό μπορούσα έφτασα να τά πιστέσω, δέν εΐτανε,

νομίζω, μεγάλα μήτε ως προς τούς πολέμους μήτε ως προς τίποτα άλλο.

2. Γιατί φαίνεται τήν Ελλάδα που λέμε σήμερα πως στα παλιά δέν τήν κατοικούσανε σταθερά, παρά πως εΐταν τοπαλλαγιές πριν, κι έφκολα κάθε λαός παραιτούσε τόν τόπο του, βιασιμένος από κάποιους παντα πιο πολλούς. Τί καθώς δέν ύπαρχε εμπόριο κ' άρρα δέ συγκοινωνούσανε μεταξύ τους μήτε τής στεριάς μήτε περνώντας τή θάλασσα, κ' ή καθείς τά δικά του τά φροντίζε τόσο μόλις όσο να ζει, δίχως να θησκόβει μήτε να δεινοφυτέθει τή γή—σαν άγνωστο πούταν τότε κάποιος θά πιακώσει και θάν τούς τ' άρπάξει άλλος, μάλιστα καθώς εΐταν κιόλας άταίχιστοι—και θαρρώντας τή χρειαστή θροφή τής ημέρας πως παντού κάπως ή άποχτούσαν, έτσι δύσκολα δέν άλλαζαν, και για τότο ως προς τούς μέγεθος πολιτειών εΐτανε δυνατοί μήτε ως προς τ' άλλα έρόδια. Και μάλιστα οί τόποι οί πιο καρπεροί άλλαζαν πάντα κατοίκους, ή Θεσσαλία που λέμε τώρα, ή Βοιωτία, και τά περισσότερα μέρη τής Πελοπόννησος έξόν τήν Αρκαδία, κ' από τούς άλλους όσοι εΐταν οί πιο πλούσιοι. Γιατί τής γής τους ή καλοσύνη έδινε σε μερικούς τά μέσα να πλουτίζουν άκριτά κ' οί ταραχές που προξενούσαν τίς αδυνάτιζαν, κ' εΐταν άντάμα άφορμή ναν τίς

κρυφοδέπουν οί ξενοχωριτές παραπάνου. Τήν Αττική όμως με τήν άπική της γή, με τό να μένει άτάραχη πιο πολύ καιρό άπ' όλες, τήν κατοικούσαν άνθρωποι οί ίδιοι πάντα. Και τούτο είναι ή καλύτερος του λόγου μου μαρτυρία πως οί έσπιτωμαί άμποδίζαν τούς άλλους τόπους να μη μεγαλώνουν τό ίδιο. Οντας δηλαδή ή Αττική φτωχότερη, όσους από τήν άλλη Ελλάδα έδιωχνε ή πόλεμος ή ταραχή, οί πλουσιότεροι τους καταθέσανε στους Αθηναίους σε σε μέρος άσφαλισμένο, και με τό να γραφούνταν πολίτες, έφτός από τούς παλιούς καιρούς μεγάλωναν ακόμα περισσότερο τόν πληθυσμό τής πολιτείας, τόσο που στείλανε κατοπί άποικίες στην Ίωνία σαν που δέν άκούσε πια ή Αττική.

3. Και τούτο όμως μου δείχνει όχι λιγότερο τών παλιών τά μικρά μέσα. Γιατί πριν τά Τρωικά δέν φαίνεται νακανε τίποτα προσητερών με κοινή σύμπραξη ή Ελλάδα. Νομίζω μάλιστα, μήτε είχε δλόκληρη τ' όνομα άφτό άκόμα, παρά στους καιρούς τους πριν τόν Έλληνα τό το του Δεφκαλιώνα καλά καλά μήτε καν ύπαρχε αυτή ή όνομασία, μόνη άλλοτες άλλο έθνος, και μάλιστα τό Πελασγικό, δάβαιζαν του τόπου τό δικό τους όνομα. Όταν όμως ή Έλληνας και τά παιδιά του στη Φτιώτιδα άπόχτησαν δύναμη μεγάλη, και τούς φωνάζανε βοηθούς

τιο με τα πλουσιπάροχα τα λούσσα, με τα λαμπρά του τα παλάτια, μα και με τα πόκρυφα, που να πούμε, της αθρόωπης τότε καρδιάς!— πώς από τα παραμύθια, τις δεισιδαιμονίες, τη φαντασία του λαού μας— τώρα μάλιστα που έχουμε και τους δύο σπουδαίους τόμους του Πολίτη μας, τις Παράδοσεις μια μια της Ρωμισσύνης— πώς από το Είκοσι Ένα— για να ξαναμάθουμε και λίγο ήρωισμό, να ξαναμάθουμε το μίσος, που πρέπει και που μας τιμά, να ξεδιαλίσουμε κιόλας τί λογής ήρωες ήταν εκείνοι— πώς από τα σπλάχνα κάθε χωριού, από τα πόκια κάθε χώρας, από τα ήθηγραφικά της κοινωνίας— για φανταστήτε! της κοινωνίας όπως με τα μάτια μας τη βλέπουμε, της κοινωνίας ή της Πολιτικής ή της Αθηναϊκής— μήπως δεν το είπαμε, δεν το ξαναείπαμε πώς από παντού, από κάθε άκρη, κάθε γωνιά, κάθε ώρα και κάθε στιγμή του Έλληνισμού, βγαίνει αλάκαιρη πρωτότυπη, πρωτόφωτη ποίηση, γιγαντένια φιλολογία;

Τί να σας τα λέω, παιδιά— παιδιά δηλαδή του Διαγωνισμού μας, που ενώ έχουμε τόσα και τόσα να κάνουμε, δε μου κάνετε... τίποτες; Δεν πειράζει. Θα μου κάνετε κατόπι, και τα λόγια μας χαμένα δε θα πάνε. Μή θαζήσετε; ή ελπίδα μου δε σπα, ελπίδα, παιδιά μου, και σε σας, ελπίδα και στην Ελλάδα. Πίστη κι αλύγιστο θάρρος. Αλήθεια τί μου γίνεται, δεν το ξέρω κι ο ίδιος. Τη νοιώθω, με το ναι, τη νοιώθω κι άπορώ ή νιώτη στις φλέβες μου βράζει. Ποτέ μου δεν την έννοιωσα πιά ζεστή, πιά φλογισμένη στα σωθικά μου. Τί είναι, καλέ, τα νιάτα, τί τα χρόνια τα είκοσι και τα είκοσπέντε; Τα χρόνια τίποτα δεν είναι. Η νιότη μονάχα σημαίνει, και μου φαίνεται πως είμαι νέος δυο φορές. Δυο φορές, γιατί εδώ δεν είναι ο ζέφυρος ο εαρινός που γλυχαδέβει το μάγουλο το νεανήσιο και περνά, ζέφυρος που μήτε το χάδι του θυμάσαι, άμα φύσηξε βορίζε. Γνώριστα μπόρες και γνώριστα φουρτούνες: πίκρες, καημούς και βράσανα, μήτε τα λογαριαζώ πιά. Έμαθα τί θα πη θλίψη, μάλιστα και θλίψεις, επειδή κρίσητο είναι τάσκέρι τους κ' έχει μύριων ειδών: το θάνατο άχ! τον είδα κι ακόμα μου κάνει από τα δάκρυα τα φλεβάρά μου. Μα το γερό ταναζιάτικο τάσκέρι πάντα φουξ και πάντα με συναπαίρει μέσα μου ή φουσηματιά του δυνάμωσε ως και του πόνου την μπορεσιά. Δεν ξέρασα τί δυστυχία με τη δυστυχία γίνεται ή νιότη συνειδητή. Ξέρει πώς έπαθε και συνάμα ξέρει

πώς υπάρχει διπλά. Η σιγανή της νύχτας ή έργασια, όταν όλοι κοιμούνται κι όταν εσύ δουλεύεις με της λάμπας σου το ήμερο το φώς, μου φέρνει στο νου γενναίους, δροσάτους λογισμούς. Σκοτάδι έξω σκοτάδι γύρο γύρο και στη ζωή μας, αφού από κει βγήκαμε και κει πάμε. Θωρώ ήσυχα τον τάρο που με προσμένει και με προσμένει: σαν κατεβώ στα τρισβάθα του, θα μ' άκουση να του ψάλλω τον ύμνο της ζωής, που του ψάλλω και δωπέρα. Γιατί όχ; Να που και τη νύχτα φέγγει στην κάμαρά μου: να που φέγγει τη νύχτα και στη δουλειά. Έτσι, άθανατη κ' ή νιότη, μέσ' τα σκότεινα γεράματα, λάμπει και φωτοβολάει. Δεν μπορώ την άπελπισιά να καταλάβω. Πώς νάπελπιζεται κανείς με την Ίδέα; Θαζήεις κ' είναι Κόρη πανόμορφη, μοναδικιά, ή Άγαπημένη. Χαρά σου να πέφτης μπροστά της γονατιστός, το ποδαράκι της να φιλής, τα δαχτυλία των ποδιών της να γιγίζεις, κάποτε να θωράξ το πρόσωπό της. Το πανάγαθο, το παναίωνο. "Άχ! και τα μάτια της εκείνα τα μεγάλα τα μεγάλα, τα θεόγλυκα! Άμεί, ή άγάπη τους που σε περιχύνει και που σε λούζει! Σ' όλωνών σήμερα τα στήθια ζυπνέ, ή απέθαντη. Βλέπω τετραφάνερα σημάδια πως κάποια πνοή καινούρια ζωγόνεψε τα χώματα τα ιερά, κ' ή νιότη, που άναβλύζουσε, χοχλακιά άναβλύζουσε, χοχλακιάζουσε και όρμάνε από τα σπλάχνα μου τα νερά της, άλλο ίσως δεν είναι παρά συναίσθημα της νιότης που σήμερα φουσκώνει και των άλλωνών τις καρδιές, ίσως άλλο δεν είναι παρά ποτάμι που ως έμένα κατέβηκε από το ύψος όπου άνοιξε πιά για μέε ή άστειρεφτη βρύση της Ίδέας.

ΨΥΧΑΡΗΣ

Ύστ. γρ. Έλαθα, για το Διαγωνισμό του 1905, ένα δράμα, ένα είδος πεζο ποίημα, πολύ περίεργο, του Πλούσιου ο Γιός. Βίβαια πως άλάθεφτο δεν είναι ή τουλάχιστο δε μου φαίνεται: νίνι. Μα ή γλώσσα του ή καθαρό βωμική, μι ά χαρά. Και ζωή μέσα, και φλόγα θα θέλεις. Βλέπω και δε γελάστηκα, στο τέλος του άρθρου μου, λέγοντας πως κάτι τρέχει και ζυπνούμε. Τέτοια μου γράφει κ' ένας φίλος: ακάπως καλύτερα πάνε να γίνουνα τα πράματα: τα στραβά μάτια μισοθαμπίζουνα, αν και δεν άνοιζαν ακόμα διάπλατα στο φώς». Φώς και στο δράμα του άγνωστου μου διαγωνιστή. Μου έστειλε κιόλας αφού γράφης ή προκήρυξη μου άφτη για το 1904, να μου δείξη, χωρίς να το ξέρη, πως έκιο είχα και δεν άπελπιζόμουνα. Άνάγκη έδωε να συνεννοηθώμε για μερικά, και τον παρακαλώ να μου δηλώση τένομά του, αφού είναι το μόνο, κι όνόματα φέτο δεν έχω άλλα.

στις άλλες πολιτείες, τότες με τη γνωριμιά άρχισαν πιά λίγοι λίγοι πιά να κρίζονται Έλληνες, όχι όμως πως μπορούσε πλέον κείνο ακόμα να γενικεφτεί σ' όνομα και σ' όλους. Και μεε το δείχνει πρώτα πρώτα ή Όμηρος. Γιατί αν κ' έζησε πολύ ύστερα κι από τα Τρωικά ακόμα, ως τόσο πουθενά δεν τους λέει όλους μαζί: Έλληνες, μήτε άλλους εζόν τους με τον Άχιλλέα από τη Φτωτιδα που και πρώτοι ήταν Έλληνες, παρά Άχαιοούς τους κρίζει μέσα στα τραγούδια του κι Άργίτες και Δαναούς. Μα μήτε βαρβάρους δεν άναφέρνει πουθενά, επειδή μήτε οι Έλληνες, καθώς έγω νομίζω, δεν είχαν ακόμα ξεχωριστεί σ' ένα όλο τους όνομα αντίθετο. Εκείνοι λοιπόν— που λίγοι λίγοι πρώτα, καθώς δηλαδή σμίγανε χώρα χώρα, και που έπειτα όλοι τους μαζί όνομάστηκαν Έλληνες— πρίν τα Τρωικά από άδυναμία κι άσυγκοινωνία δεν καταπίστησαν τίποτα ένωμένοι. Μάλιστα και σ' άφτο τον πόλεμο έπειτα βγήκαν άντάμα, όταν πιά ταζίδεθαν τη θάλασσα πιά πολύ.

4. Γιατί άπ' όσους ξέρουμε ή Μίνος φημίζεται ως ή πιά άρχαίος θεμελιωτής ναρκτικού κι ή πιά σημαντικός όριστής της τώρα έλληνικής θάλασσας, που και κατάχτησε τα Δωδεκάνησα και πρωτοσπίτωσε τα πιά πολλά τους, διώγοντας τους Κέρες

και διορίζοντας άρχηγούς τα παιδιά του. Και την πειρατεία, όπως είναι φυσικό, ζεπά... πια από τη θάλασσα όσο μπορούσε, με σκοπό ν' άσφαλίσει πιά καλά τα εισοδήματά του.

5. Γιατί οι Έλληνες παλιά κι έσοι από τους ξένους ή κατοικούσαν τη στεριά κοντά στη θάλασσα ή τα νησιά, άμα άρχισαν με τα καράβια να συγκοινωνούν περισσότερο, πήραν τον πειρατικό το δρόμο, κι άρχηγούς τους πήγαιναν άντρες οι πιά σημαντικοί και για δικό τους όφελος και για να πορέθουνται οι φτωχοί, και πλακώνοντας σε τόπους άτειχιστους και κατοικημένους χωριά χωριά κούρσεθαν, κι έτσι με την άπαγή ζούσαν το περισσότερο, μηδ' είχε ακόμα καμιά ντροπή τέτια δουλειά, παρά μάλιστα χάριζε και κάπια δόξα. Και το βλέπεις από μερικούς στεριανούς ακόμα και τώρα, όπου νομίζεται έπαινος ή ληστρική παλικιριά, καθώς κι από τους άρχαίους ποιητάδες, που στους ζετασμούς των ταξιδιωτών πεντού δίχως άλλανή, σαν αρχίζουν, τους ρωτούν τα ίδια, αν είναι πειρατάδες, σαν που μήτ' άκαταδεχτούσαν τη δουλειά όσοι ζεταζούνταν μήτε πρόσβαλλαν όσοι άχρηστούσαν τυχόν να μάθουν. Και το ίδιο κούρσεθαν και στη στεριά ή ένα τόν άλλο, κι ως τα σήμερα σε πολλά έλληνικά μέρη συνήθίζεται ή παλιός ή τρόπος, στα μέρη τα

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΒΡΑΙ

ΑΝΤΙΟ ΕΛΛΑΔΑ!

Για να πάω από τους Λάγκους στα Χανιά έπρεπε να περάσω από μέσα από ένα χωριό που το λένε Φουρνέ. Κάθισα λίγο στον καφενέ για να ξεκουραστώ κι έπινα ήσυχα ήσυχα τον καφέ μου καπνίζοντας το τσιγάρο μου κι άκούγοντας τις κουβέντες τω χωρικό που με φωνές συζητούσαν για τον πόλεμο, για τα Μακεδονικά και για χίλια δυο άλλα. "Άξαφνα το μάτι μου έπεσε σε μιάν εικόνα στον τοίχο του καφενέ κολλημένη της οποίας τα χτυπητά χρώματα εύκολα τραβήξαν την προσοχή μου. Από περιέργεια σηκώθηκα και πλησίασα στην εικόνα. Από χέρι άδέξιο καμωμένη παρτάστανε κάποιο περισιατικό, κι είχε από κάτω γράμματα πολλά, κι άφτα με χέρι γραμμένα. Την κοίταξα καλά, την επιθεώρησα με ύφος άρχαιολόγου που εξετάζει κείνα πολύτιμο καινούριοβρεμένο άρχαιο, και... — άλλα πρώτα το ιστορικό της.

Τον περασμένο Ίούλη κάποιος χριστιανός από το Βατιόλακο, επιέθηκεν εναντίο τριών Όθωμανών, κοντά σ' Άλιμανού και, αν δεν κάνω λάθος, τους δυο έσοκόωσε κι ο άλλος έφυγε. Πήγε ύστερα ο ίδιος στην Άρχή και παραδόθηκε, μέσα δε στη φυλακή έφιλοτέχνησε τη θαμάσι' άφτη εικόνα την όποιαν έστειλε στο Φουρνέ. Η εικόνα παρασταίνει τον ίδιο το χριστιανό και σκοτώνει τους Τούρκους: να και το θαμάσιο χειρόγραφο που στην εικόνα πάνω βρίσκεται: (Με θρησκευτική έβλάβεια έτήρησα την όρθογραφία και τον τονισμό του χειρόγραφου).

— Διαβάσης όδο εκτέλεσης φόνο κατά την πρώτη 1 Ίουλίου 1904, διαπραχθήσας παρε μου του Αντωνίου Ι. Παπαδογιαννάκης εκ του χωριού Βατολάικου Κυδονίας κατά των Όθωμανο Ουσουμανης Κατσιγιαννάκης, Χουσεκνης Ντυνηνάκης και Σακηρ Σελιμάκης Διερχομενος μετάξη αυτώ εκ της έπαρχίας Σελίνου και εν την διαβάσει μας εν τη θέση Βασαρίοτη μέσα εις τη όδω έφιλοκικήσαμε Περύ Πατριοτικού ζητήματος και μου άναφέρει ότι εντάφθα έφόνεψαν οι Χριστιανί πύλους Όθωμανούς. Έγώ δε(ν) άπάντησα, « Άς είναι καλά ο Ήγεμόνας: όπου σός πιστηρίζη σας καλύτερα παρά ημάς» Έτσι αυτοί εξυβρίσά τών ήγεμόνα έγώ δε(ν) άπάντω ατι λέγεις βρε σκοτοπιστε Αμέσως ετωμία μιν ρά-

κατά τους Λαγκούς τους Όζόλες και τους Αίτωλους και τους Άκαρνάδες και την κατά κει στεριά. Κι το να περπατούν άρματωμένοι άστών των σπειρών τους μένει από την παλιά ληστεία.

6. Γιατί όλη ή Ελλάδα άποσορεύσει, όντας άχρηστοι οι σπιτωκοί κι οι μεταξύ τους έρχομοί όχι άκίντων, και σύστηνα τους κατανήσε ή ζωή με σ' άρματα, όπως των ξένων. Κι αν εκείνοι οι τόποι οι έλληνικοί συνήθιζον έτσι ακόμα, είναι σημάδι των τρόπων των άλλων παρσίμων σ' όλους. Οι Άθηναίοι όμως από τους πρώτους τα παραιτήσαν τ' άρματα, και γαλαρώνοντας τους πρίν τρόπους άλλαξαν προς το μαλθακότερο. Κι οι γεννιότεροί τους από τους άρχόντους, ένεκα ή θηλοπρεπία, πάλι λίγος μόλις καιρός άπ' όταν έπαψαν το να φέρουν πουκάμισα λινά (1) και με χουσα ταιντζίκια να κερφώνουν άπικου τα μαλλιά τους κότσο. Και να γιατί και με τους Ίωνες τους νερόχότερους βαστάς τόσο καιρό τέτια χτενισιά. Άπλό πάλι φέρμα και κατά το τωρινό είδος πρώτοι φέρσαν οι Λακωνες, που κι ως προς την άλλη τους ζωή κατέβηκαν ως πές στον πολλών τη σειρά οι πιά πλού-

(1) Το κείμενο χιτωνάς τε λινούς. Νομίζω σινδόννας τε.